

УДК:796.332 – 055.25 – 043.83

Шаповал Євгенія

Shapoval Yevheniya

ЗМІСТ КОМПЛЕКСНОЇ ФУНКЦІОНАЛЬНО-ДІАГНОСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З МІНІ-ФУТБОЛУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ В ПРОЦЕСІ БАЗОВОЇ ПІДГОТОВКИ ЮНИХ СПОРТСМЕНОК

THE CONTENT OF COMPLEX FUNCTIONAL-DIAGNOSTIC METHODS OF EDUCATIONAL-TRAINING PROCESS IN MINI-FOOTBALL AND FEATURES OF ITS REALIZATION IN THE PROCESS OF BASIC TRAINING OF YOUNG SPORTSMEN

У статті виокремлено погляди вчених щодо ігрової активності, яка визначається загальним числом техніко-тактичних дій, виконаних футболістом у процесі гри чи тренування.

Проведений у результаті дослідження покомпонентний аналіз дозволив визначити зміст кожного критерію сформованості рухових навичок дівчат 11-14 років засобами міні-футболу, його значення в цілісній структурі навчально-тренувального процесу. На основі розробленого комплексу критеріїв виокремлено чотири рівні сформованості рухових навичок дівчат 11-14 років засобами міні-футболу: початковий, середній, достатній і високий. Рівень сформованості рухових навичок розглядаємо як характеристику та взаємодію означених критеріїв.

Ключові слова: комплекс функціонально-діагностичної методики, навчально-тренувальний процес, міні-футбол, критерії ефективності техніко-тактичних дій, дівчата-спортсменки.

У наш час економічні, соціальні, культурологічні механізми перетворення суспільства суттєво впливають на всі сфери життєдіяльності людини. За сучасних умов коригуються теоретичні концепції функціонування різних систем фізкультурної освіти. Ігрова діяльність розглядається як найбільш природна діяльність людини, за допомогою якої вона пізнає світ, активно реалізуючи і набуваючи структури, норм, стосунків, правил на всіх рівнях людського пізнання: освітньому, культурному, особистісному, соціальному [1, с. 76-78].

Міні-футбол є наймасовішою і найбільш популярною грою серед юнаків і дівчат. Міні-футбол є соціально значимим і надзвичайно видовищним видом спорту, активно сприяє розвитку основних рухових якостей людини: точності рухів, спритності, сили і витривалості, розвиває м'язову масу і розумові здібності спортсменів [7, с. 4-6].

Особливу увагу необхідно звертати на систематичне вдосконалення спортивної техніки. На всіх етапах багатолітнього тренування йде безперервний процес навчання техніці міні-футболу, під якою розуміють сукупність спеціальних прийомів, що застосовуються в грі у різних поєднаннях для досягнення поставленої мети. Технічна підготовка в жіночому міні-футболі включає техніку пересувань, удари по м'ячу ногами і головою, зупинки м'яча, ведення м'яча, обманні рухи (фінти), відбір м'яча та техніка гри воротаря.

Сучасні задачі жіночого міні-футболу диктують необхідність прискореного вивчення чинників, які впливають на спортивний результат, визначаючи їх значимість для представників різних ігрових амплуа. Розробка комплексної функціонально-діагностичної методики навчально-тренувального процесу з міні-футболу потребує вивчення завдань і змісту роботи за періодами річних тренувальних циклів.

Мета статті – система оцінки сформованості рухових навичок дівчат 11-14 років у процесі занять міні-футболом у дитячо-юнацьких спортивних школах на основі техніко-тактичних критеріальних показників.

Контрольно-діагностувальна частина комплексної функціонально-діагностичної методики формування та розвитку рухових навичок дівчат 11-14 років засобами міні-футболу має на меті виявити прогалини і помилки в навчально-тренувальному процесі відповідно до поставлених цілей, з'ясувати причини їх виникнення і відповідно коригувати діяльність футболісток та способи управління нею. Отримані результати контролю використовуються з метою прогнозування шляхів удосконалення методики тренування в цілому, передбачення засобів удосконалення результатів досягнень окремих футболісток.

Зміст і методика проведення контрольних випробувань для вивчення *технічних критеріальних показників* сформованості рухових навичок дівчат 11-14 років включає у себе удари в ворота, зупинки м'яча, передачі м'яча, жонглювання м'яча, ведення.

Контрольно-діагностувальні завдання виявлення рівня *тактичних критеріальних показників* сформованості рухових навичок дівчат 11-14 років засобами міні-футболу включають оцінку індивідуальних та командних техніко-тактичних дій (ТТД).

Вивчення тактичної діяльності в індивідуальному плані сприяє встановленню ігрової внеску окремих футболісток, пошуку шляхів оптимізації індивідуальних дій, а отже, й становленню гравців-лідерів.

Враховуючи специфіку і сучасні тенденції інтенсифікації гри, необхідною є оцінка ігрової активності й ефективності футболістки.

Ігрова активність визначається загальним числом ТТД, виконаних футболістом у процесі гри чи тренування. Тут доцільне застосування коефіцієнта ігрової активності, який дозволяє здійснювати порівняння активності окремих футболістів незалежно від часу участі у грі. Коефіцієнт ігрової активності K_a вираховується за формулою (1):

$$K_a = \frac{TТД_{заг}}{T_i^3}, \quad (1)$$

де $TТД_{заг}$ – загальна кількість виконаних в грі ТТД; T_i – час участі футболістки в грі, у хвилинах.

Ігрова ефективність футболістки визначається процентним відношенням числа правильно (адекватно) виконаних ТТД до загального числа ТТД у грі. Коефіцієнт ігрової ефективності K_e вираховується за формулою (2):

$$K_e = \frac{TТД_{пр}}{TТД_{заг}} \times 100\%, \quad (2)$$

де $TТД_{пр}$ – число правильно виконаних ТТД.

Реєстрація ігрової активності та ефективності з обчисленням відповідних коефіцієнтів може здійснюватися й у відношенні окремих ТТД. Наприклад, для передач застосовують такі формули (3-4):

$$K_{анер} = \frac{\sum_{заг.пер}}{T_i}, \quad (3)$$

$$K_{енер} = \frac{\sum_{пр.пер}}{\sum_{заг.пер}} \times 100\%, \quad (4)$$

де $K_{анер}$ – коефіцієнт ігрової активності відносно передач;

$K_{енер}$ – коефіцієнт ігрової ефективності відносно передач;

$\sum_{заг.пер}$ – загальне число передач, виконаних гравцем у грі;

$\sum_{пр.пер}$ – число правильно виконаних передач.

Здебільшого у сферу оцінки включаються такі техніко-тактичні дії: передача, єдиноборство, перехоплення, удар у ворота. Обсяг оцінюваних дій збільшується включенням

також таких ТТД, як ведення м'яча, обведення, зупинка м'яча, удар по м'ячу головою. При необхідності деталізації даних педагогічного контролю здійснюється фіксування різновидів окремих техніко-тактичних дій. Деякі вчені [3;4] пропонують вираховувати коефіцієнт ігрової ефективності коротких, середніх і довгих передач, єдиноборств вгорі і внизу, ударів у ворота через межі штрафного майданчика та зі штрафного майданчика, кутових, штрафних і вільних ударів, ведення м'яча, обманних рухів, вкидання м'яча.

При оцінці ефективності техніко-тактичних дій використовується також коефіцієнт браку, що виражається процентним відношенням неправильно виконаних дій до загального числа дій.

Уперше методика з використанням бальної оцінки у футболі була запропонована Ю. Седовим і А. Невмяновим. У цій методиці реалізується 3-бальна система оцінки:

- 2 балами оцінюється виконання техніко-тактичних дій, що дозволяють володіти м'ячем, ліквідувати небезпеку, здійснювати узяття воріт суперника;
- 1 балом оцінюються передача зі втратою м'яча з вини партнерів, неточна передача в єдиноборстві, що не загрожує узяттям воріт своєї команди, удар у ворота, відбитий воротарем;
- 0 балів оцінюється втрата м'яча в результаті неправильно виконаної техніко-тактичної дії (суперник отримав м'яч і продовжує його утримувати).

На основі оцінних даних обчислюється коефіцієнт ефективності за формулою (5):

$$K = \frac{X}{C}, \quad (5)$$

де K – коефіцієнт ефективності Седова – Невмянова; X – кількість набраних балів; C – максимально можлива кількість балів.

Одна з найбільш цікавих новітніх методик – методика бальної оцінки з урахуванням ступеня ігрової напруженості.

У процесі педагогічних спостережень за гравцем за допомогою реєстрації в протоколі з використанням умовних позначок фіксуються такі техніко-тактичні дії: передача, єдиноборство, перехоплення, удар по воротах. Виконання вкидання м'яча, штрафного, вільного, кутового ударів розглядається у відповідних випадках як передача або удар у ворота. При веденні м'яча враховується його кінцевий результат: точна – неточна передача, виграні – програні сутички єдиноборства, втрата м'яча.

У методиці вводиться бальна оцінка кожної техніко-тактичної дії залежно від результативності дії, складності ігрової напруженості до тактичної цінності дії (для передач) [5, с. 44-48].

Позитивними вважаються такі дії: взяття воріт суперника, створення небезпечного моменту біля воріт суперника (головна передача; дія, в результаті якої призначається шестиметровий удар; дія, в результаті якої м'яч відбивається від суперника, стійки чи перекладини воріт); ліквідація небезпечного моменту біля власних воріт (гравець загороджує шлях м'ячу, що летить в "пусті" ворота, гравець попереджає вихід суперника "один-на-один" з воротарем без порушення правил).

Негативними вважаються дії: взяття власних воріт; створення небезпечного моменту біля власних воріт (дія, в результаті якої м'яч потрапляє до суперника, програш перехвату, дія, в результаті якої у власні ворота призначається шестиметровий удар); створення небезпечного моменту біля власних воріт (дія, в результаті якої складається напружена обстановка біля власних воріт, програш перехвату, внаслідок чого суперник створює небезпечний момент); попередження; вилучення з поля.

Якщо в результаті техніко-тактичної дії здійснюється взяття воріт, виникає небезпечний момент, то ці дії оцінюються за шкалою результативних дій [2; 6; 7; 8 та ін.].

При обробці даних обчислюються такі показники.

- 1) K – коефіцієнт ігрової активності;
- 2) $I\dot{H}$ – показник напруженості ігрових дій як відсоткове відношення числа ТТД, виконаних в умовах ускладненої і складної ігрової напруженості, до загального числа ТТД (6);

$$I_H = \frac{TДД_{уін} + TДД_{сін}}{TДД_{заг}} \times 100\%, \quad (6)$$

де $TДД_{уін}$ – число $TДД$, виконаних в умовах ускладненої ігрової напруженості;
 $TДД_{сін}$ – число $TДД$, виконаних в умовах складної ігрової напруженості.

- 3) $П_{тк}$ – показник тактичної корисності гравця в грі як відсоткове відношення суми позитивних балів до загальної суми балів (7):

$$П_{тк} = \frac{\sum "+" балів}{\sum + балів + \sum - балів} \times 100\%, \quad (7)$$

де $\sum "+" балів$ – сума позитивних балів;

$\sum - балів$ – сума негативних балів;

$\sum + балів + \sum - балів$ – арифметична сума позитивних і негативних балів;

- 4) $П_{н}$ – показник надійності гравця в грі як відсоткове співвідношення негативних балів до загальної суми балів (8):

$$П_{н} = \frac{\sum - балів}{\sum + балів + \sum - балів} \times 100\%, \quad (8)$$

- 5) $П_{ц}$ – показник ігрової цінності гравця як відношення відсоткової різності позитивних і негативних балів до загальної суми балів (такий показник має знак "+" або "-") (9):

$$П_{ц} = \frac{\sum + балів - \sum - балів}{\sum + балів + \sum - балів} \times 100\%, \quad (9)$$

Покомпонентний аналіз дозволив визначити зміст кожного критерію сформованості рухових навичок дівчат 11-14 років засобами міні-футболу, його значення в цілісній структурі навчально-тренувального процесу.

Розроблений комплекс критеріїв дозволив виокремити чотири рівні сформованості рухових навичок дівчат 11-14 років засобами міні-футболу: початковий, середній, достатній і високий. Рівень сформованості рухових навичок розглядаємо як характеристику та взаємодію означених критеріїв.

Початковий рівень. За технічними критеріями виконання пересувань, ударів по м'ячу ногами і головою, зупинки м'яча, ведення м'яча, обманні рухи (фінти), відбір м'яча та техніка гри воротаря знаходиться на початковому рівні. За тактичними критеріями індивідуальні й колективні дії (взаємодія футболісток команди за певним планом) атакуючого і захисного змісту не дозволяють вести боротьбу з конкретним суперником.

Середній рівень. За технічними критеріями дівчата 11-14 років добре володіють технікою пересувань (біг, стрибки, ходьба, випадки). Техніка ударів по м'ячу ногами і головою, зупинки м'яча, ведення м'яча та обманних рухів має певні похибки виконання, що особливо чітко простежується в умовах змагальної діяльності. За тактичними критеріями спортсменки досконало володіють простими (технічними) прийомами. Техніко-тактичні і функціонально-психологічні прийоми в процесі змагальної діяльності реалізуються локально і періодично.

Достатній рівень. Головні технічні елементи знаходяться на належному рівні, але рівень їх реалізаційної функції не завжди відповідає вимогам змагань визначеного рівня. За тактичними критеріями футболістки 11-14 років володіють ігровою спритністю, ускладнені (техніко-тактичні) і складні (техніко-тактичні, функціонально-психологічні) прийоми слабо реалізуються у змагальній діяльності.

Високий рівень. За технічними критеріями виконання пересувань, ударів по м'ячу ногами і головою, зупинки м'яча, ведення м'яча, обманні рухи (фінти), відбір м'яча та техніка гри воротаря знаходяться на належному рівні, який повністю задовольняє вимоги тренувальної і змагальної діяльності. За тактичними критеріями футболістки 11-14 років досконало володіють ігровою спритністю (різнобічна тактична підготовка), що передбачає використання в процесі тренувань простих (технічних), ускладнених (техніко-тактичних) і складних (техніко-тактичних, функціонально-психологічних) прийомів.

Отже, розроблена контрольнo-діагностувальна частина комплексної функціонально-діагностичної методики формування та розвитку рухових навичок дівчат 11-14 років засобами міні-футболу має на меті виявити прогалини і помилки в навчально-тренувальному процесі відповідно до поставлених цілей, з'ясувати причини їх виникнення і відповідно коригувати діяльність футболісток та способи управління нею.

Проведене наукове дослідження не претендує на вичерпне висвітлення проблеми формування рухових навичок дівчат підліткового віку засобами міні-футболу. Подальшого вивчення потребують питання обґрунтування теоретичних та методичних засад інтегральної підготовки та ефективного переходу вихованців до етапів підготовки щодо вищих досягнень, максимальної реалізації індивідуальних можливостей і удосконалення спортивної майстерності. Дослідження означених проблем стане предметом наших наступних наукових пошуків.

Список використаних джерел

1. Донець І.О. Моніторинг фізичної підготовленості футболісток дитячо-юнацької спортивної школи у навчально-тренувальному процесі / І.О. Донець. – Чернігів, 2012. – 239 с.
2. Дудин Н. Возрастные особенности формирования точностных двигательных навыков ударов по воротам у футболистов 11-18 лет / Н. Дудин // Наука в олимпийском спорте : междунар. науч.-теорет. журн. / Нац. ун-т физ. воспитания и спорта Украины. – К., 2002. – № 3–4. – С. 86–92.
3. Искусство подготовки высококвалифицированных футболистов : науч.-метод. пособие / под ред. проф. Н.М. Люкшинова. – М. : Сов. спорт, 2003. – 416 с.
4. Максименко І.Г. Порівнювальний аналіз параметрів технічної майстерності футболістів та футболісток різної кваліфікації / І.Г. Максименко // Педагогіка, психологія та мед.-біол. проблеми фіз. виховання і спорту. – 2007. – № 1. – С. 78–80.
5. Сутула В. Особенности отбора и комплектования игровых линий в детско-юношеских футбольных командах / В. Сутула, Р. Альовайдат, М. Фоменко ; Харьк. гос. ин-т физ. культуры. – Х., 1999. – 182 с.
6. Шаповал Є.Ю. Визначення та обґрунтування структури рухових навичок дівчат, що займаються міні-футболом, у навчально-тренувальній діяльності дитячо-юнацьких спортивних шкіл / Є.Ю. Шаповал // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал. – Суми, 2011. – № 6–7 (16–17). – С. 170–177.
7. Шаповал Є. Ю. “Міні-футбол (футзал) : методичний комплекс навчально-тренувального процесу дівчат 11-14 років на етапах попередньої та спеціалізованої базової підготовки в ДЮСШ” / Є.Ю. Шаповал; Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. – Полтава, ПНПУ, 2014. – 88 с.
8. Shapoval E.Y. Didactic essence of the differential approach to the formation of motor skills in women's mini football / E.Y. Shapoval // Nauka i Studia. Pedagogiczne nauki. Psychologia i socjologia. – Przemysl. – 39 (107) – 2013. – P. 88–93.

The article deals with the content of complex functional-diagnostic methods of educational-training process in mini-football and features of its realization in the process of basic training of young sportsmen. The author states that the rating of game activity and efficiency of a football player is necessary considering the specificity and modern trends of the intensification of game. The author shares views of scientists concerning game activity which is determed by total number of HDT, made by the player during game or training. There is an appropriate use of the coefficient of game activity, which allows to compare the activity of individual players regardless of time spent in the game.

The registration of game activity and efficiency with a calculation of appropriate coefficients can be carried out in respect of certain HDT. The coefficient of a defect is also used in assessing the effectiveness of technical and tactical actions. It is expressed by the percentage of incorrectly-made actions to total

number of actions. The positive actions are taking rival's gate, creating dangerous moments at the gates of the game; the elimination of danger in front of own gate. The negative actions are taking own gate, creating dangerous moments at own gates, not using dangerous moment, warning, the withdrawal from the field.

The componentwise analysis conducted in the result of the study allows to determine the content of every hallmark of formation of motor skills of girls aged from 11 to 14 years old by the means of mini-football, its meaning in the integral structure of educational-training process.

On the basis of set criteria the author identifies four levels of formation of motor skills of girls aged from 11 to 14 years old by the means of mini-football: initial, middling, adequate and high. Level of formation of motor skills is considered as the characterization and interaction of defined criteria.

Key words: complex of functional-diagnostic method, educational-training process, mini-football, criteria of effectiveness of technical and tactical actions, girls-athletes.

УДК 378.011.3-051:796

Шульце Світлана

Schulze Svitlana

ЗМІСТ І ФОРМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ШКОЛЯРІВ З ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ

CONTENT AND FORM OF TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN PHYSICAL REHABILITATION TO ENSURE SOCIAL ADAPTATION OF THE PUPILS WITH CEREBRAL PALSY

У дослідженні розроблено й апробовано зміст і форми системи підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації до забезпечення соціальної адаптації школярів з церебральним паралічем. Запропонована система передбачає відповідний зміст підготовки, педагогічний контроль, педагогічні умови реалізації змісту, впровадження яких у навчальний процес здійснюється поетапно, забезпечуючи високий рівень готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до досліджуваного виду діяльності, що виявляється в здатності самостійно використовувати та збільшувати свої знання й уміння в напрямку її використання при забезпеченні соціальної адаптації школярів з церебральним паралічем.

Ключові слова: фахівці з фізичної реабілітації, соціальна адаптація, школярі з церебральним паралічем.

Сьогодні провідне місце в абілітації, соціальній адаптації і фізичній реабілітації школярів із церебральним паралічем посідає рухова активність. Велике значення в цьому процесі покладається на фахівців із фізичної реабілітації [3].

Дослідження проблем підготовки фахівця-педагога до професійної діяльності, вимог до рівня його підготовки, а також готовності як комплексного критерію, що характеризує придатність педагога до діяльності, впродовж усього періоду вивчення відзначалися неоднаковим науковим інтересом і різною методологічною базою [4; 5; 9]. Зокрема, в 30-і роки минулого століття інтенсивно розроблялися проблеми, пов'язані з нейрофізіологічним обґрунтуванням підготовки до професійної діяльності [6].

Тому ефективністю діяльності фахівців з фізичної реабілітації є їх підготовка, що має бути відображене в навчальних планах, які мають суттєві недоліки, одним із яких є формування знань, умінь і навичок без врахування суттєвих відмінностей школярів із церебральним